

CHMURA (103) *sb f*

sg *N* chmura (7). ◇ *G* chmury (8). ◇ *A* chmurę (19). ◇ *I* chmurą (4). ◇ *V* Chmura (1). ◇ *pl N* chmury (27). ◇ *G* chmur (6), chmurów (1); chmur : chmurów *Mqcz* (1 : 1). ◇ *D* chmurom (1). ◇ *A* chmury (19). ◇ *I* chmurami (10); -ami (8), -(a)mi (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Gęsty ciemny obłok, często deszczowy; mgła; nebula BartBydg; coelum nubilosum, turbidum, dubium et impendens coelum Cn (99) : BartBydg 96b; Czo ieft morze, [...] gośpoda wod, łtudnicza chmur. BielŻyw 135; Miefiąc ieft niebiełki złotogłow, [...] oko noci, zacmienie chmur. BielŻyw 135; wiatr od zachodu Słońca powiewał z przechodzącymi chmurami przez południe LudWieś B2v; KrowObr 103, 103v; Y chmury kiedy przyeđą iálnieyfy dzyeń bywa RejWiz 35; Weźrzy potym ku gorze/ á chmury fie broiá/ Rołtárgnione powietrzem/ ná poły fie dwoiá. RejWiz 165v, 126, 131, 146v, 165v, 177; Leop Ez 38/9; RejZwierz 37v, 130; Słońce gdy chmury záłłaniáły/ mnimáli fie ná nie gniewáć BielKron 382; Nubilum die, Dla chmurów ciemność dnia. Mqcz 252b, 243b; RejAp 175; iáko one przyrodzoná fwiátłość [...] mgły/ wiátry/ chmury/ y ine nawáłności/ nam częłto zákrywáią RejPos 338; Bo tá pátrzy záwždy wzgorę/ By Orzeł w łłońce przez chmurę. RejZwierz 232, 68; HistHel C2; PaprPan Ee3; KochPs 23, 114, 116, 154; StryjKron 160; KochFr 37; KochPhaen 16 [2 r.], 20; KochPam 85 [2 r.]; KochPieś 7, 31; ZawJeft 30; GostGosp 36; KochCn B4v; KochPij C2v; Iák łłoneczne promienie Zganiáią przykre ćienie/ Gdy obłoczne czyłtości/ Przez záchodzących chmur mieniá wáłności. GrabowSet D3; Nie przeto/ że moy dzień chmurá łtrwożony/ Prágnáć y głod mrzeć/ potnieć ná ty Ziemi przymułza GrabowSet H4v; KochFrag 18; KołakCath C2; KmitaSpit B2, C3v; Chcełzli mozełz tego Flifá śpiewáć ná tę notę/ iáko Przeciwne chmury łłońce nam/ rc. KlonFlis B2 [idem KochPieś 31]; Kto fie/ gdy niebá chmurá niezákrywa Pátrząc na iálnych gwiazd bláłk [!] niezdumiwa? SzarzRyt A3.*

W charakterystycznych połączeniach: chmura straszna, wszeteczna, zasła; chmury dziwne, płodne, przechodzące (2), przeciwne (2), szkodliwe, zachodzące; chmur pokusa, studnica, zaćmienie; chmury broją się, linęły deszcz, mieszają się, nurtuwują, pozostają, przejeđą, przychodzą, roją się, rozchodzą się, zakrywają (słońce zakryły) (3), zasłaniają (zasłonią) (2); chmura wychodzi, zakrywa; chmury pohamować, pospędząć, rozpędząć; obaczyć przez chmury; słońce za chmurę zajdzie (2).

Przysłowia: vmilkła Xantipa y złała go pomyjami, któryz iey nic nie odpowiedział, iedno głową zatrzął rzekąc, wżakem to wiedział że z tey chmury miał wpać wielki defzcz. BielŻyw 47.

TV fie fatá miełzáią/ by Márzec z chmurámi RejZwierz 108v.

Zwrot: »przyodziać się (a. odziewać), odziany chmurą« [szyk zmienny] (2 : 1): Noc ziemię záłłoniłá ciemnémi łkrzydłámi/ Niebo fye przyodziało łzpetnémi chmurámi PudłFr 50; GórnTroas 9; GrabowSet Fv.

Wyrażenia: »ciemna chmura« (1): ia iuż mułzę wzgorę/ Bo widzę od zachodu iákás ciemną chmurę. RejWiz 146v.

»chmura czarna« [szyk 2 : 1] (3): RejWiz 82; zewłząd łtráchu łudziom dođáią Chmury czarné/ grádu pełné/ y trzáłkáwice KochFr 85; KochPieś 47.

»gradowa chmura« (1): Záwždy fie im grádozey trzebá łekáć chmury. RejZwierz 247.

»chmura gruba« (1): zwłafzczą gdy bywaią wiatri od wíchodu flończa, albo z południa/ kthore przywodzą z łobą chmuri grube *FalZioł* V 72.

»chmura obłoczna« (1): Iufz Phebus tchniące Konie do Morzá prowadził/ A Heſperus też chmury obłoczne zgromádził *StryjKron* 622.

»szpetna chmura« (9): Vżrzał k łobie idącą ſzpetną czarną chmurę. A pod nią fie ná dole ſtráfzliwie błýkkało *RejWiz* 82, 82, 107, 108, 148v, 149, 165v; Ktho widzi ſzpetną chmurę przed łobą/ á nádziwa fie prętkiey płuty *RejZwierc* 79v; *PudłFr* 50.

»wilgotna chmura« (1): Sćiśni wilgotné chmury [...]/ A ony ſuchą ziemię/ y drzewá nápoią Ogniem zyęté *KochFr* 125.

Szeregi: »chmury i ćmy« (1): Chmury około niego/ Y ćmy łrogié *KochPs* 146.

»chmury, (i) grom(y)« (2): *LudWieś* B2; Raz chmury pánuią/ y grom łrogi: á potym Bóg obdarza ſwiat pogodą *KochFr* 85.

»mgła i chmury« (1): tám niebieſkie páłace/ mgłą y chmurámi nigdy nie záchodzą *LatHar* 597.

»chmury a niepogody« (1): gdyż chmury á niepogody ſiła czáłu roboćie wymuią/ á nabárziewy źimie *GostGosp* 154.

»chmura a (i) obłok; obłoki z chmurami« (2 : 1): Caecias, Wiatr który chmur á obłoków nie rozbiya *Mącz* 29c, 252b; *LatHar* 665.

»chmury, pioruny« (1): Owy chmury/ pioruny/ owy ſzpetne grády/ S tychći to pánow [*wiatrów*] łpráwy/ pádáią tu rády. *RejWiz* 150.

Przen (20) : Łodzia iełt pracza na morzu/ [...] chmur pokułła. *BielŻyw* 137; *RejRozpr* 14v; *RejZwierc* 130; Do cnoty doźdrzy włzędy y przez chmurę. *RejZwierc* 212v, 79v, 221; *PudłFr* 49; pirwey niźli z hukiem liną ná mię chmury gniewu twego *LatHar* 640; *WujNT* 35, *Iudae* 6.

Wyrażenia: »ciemna chmura« (1): Tákże też tá cnotá thá można krolowa/ chociaiy fie kęs w kim zácmi zabáwkámi fwiátá tego iáko ciemnymi chmurámi/ ey przed ſię fie oná wynorzyc [...] muſi. *RejZwierc* 68.

»chmura ciemności« = *caligo tenebrarum, procella tenebrarum Vulg* (2): Cić łą [...]/ ktorým chmurá cięmności iełt záchowána. *WujNT* 2.*Petr* 2/17, *Iudae* 13.

»szpetna chmura« (4): *RejWiz* 89v, 185; iáłność prawdy Páńłkiey zgania ty ciemności á ty ſzpetne chmury ná thę łtolicę fáłefzną *RejAp* 136; *RejZwierc* 29.

Szeregi: »ciemność á (i) chmura« = *nubes et caligo PolAnt; caligo et tenebrae Vulg* [*szyk* 2 : 1] (3): á wybáwię ie ze włytykich mieyc kędy iedno łą roſprołzone w dzień cięmności á chmury. *BibRadz* *Ez* 34/12; *RejAp* 136; *WujNT Act* 13/11.

»mgła a chmura« (1): zátłumia iáko może/ rozmáitemi mgłámi á chmurámi nędznego fwiátá tego *RejPos* 338.

2. *n-pers* (4) : Do Chmury. MOwiłem ia tobie Chmurá/ Ze przy kuchni bywa dziurá *KochFr* 36, 83 [2 r.].

Synonimy: 1. mgła, obłok.